

DOI 10.32782/city-development.2024.3-3

УДК 339:13; 351:631.1

ЕФЕКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДНИХ СТРУКТУР ТА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Дмитренко Руслан Миколайович

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри адміністративного менеджменту
та альтернативних джерел енергії
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2461-5184>

Анотація. Органи влади та суб'єктів господарювання запропоновано класифікувати за інтенсивністю та характером взаємодії з іншими системами. При цьому рівень необхідної взаємодії визначається цілями кожного елемента системи та загальносистемними цілями. Дані цілі можуть бути і внутрішніми (ендогенними), тобто сформульованими і реалізованими всередині системи, і зовнішніми (екзогенними), коли інші економічні системи впливають на цю систему, виходячи зі своїх інтересів та завдань. Виділено форми взаємодії між суб'єктами економічної системи: співпраця; суперництво; конфлікт. Залежно від рівня інтенсивності взаємодії економічної системи з іншими системами та числа таких акторів виділено низку таких типових ситуацій. 1. Автономна економічна система може розглядатися практично ізольовано від інших систем, коли інтенсивність взаємодії з іншими системами незначна. Цьому терміну відповідає, з відомими застереженнями, поняття «ізольована система». 2. Домінуюча економічна система може розглядатися в такій ролі в тих випадках, коли рівень її впливу на інші системи істотно перевищує можливості останніх за впливом на неї. 3. Залежна економічна система може розглядатися в такій ролі у тих випадках, коли рівень її впливу на інші системи суттєво поступається можливостям впливу останніх. Досягнення поставлених цілей розглянуто як міру ефективності діяльності всієї економічної макросистеми, кожного її елемента і результатів взаємодії між ними. Так як економічні системи можуть бути дуже великими, що містять значну кількість елементів, що мають також різні цільові установки, то і цілей у таких систем може бути безліч. Досягнення будь-якої мети пов'язане з реалізацією відповідної події. Виділено події, що означають досягнення власних цілей кожним елементом економічної макросистеми, так і події, що означають досягнення цілей взаємодії двох елементів економічної макросистеми. Всі основні властивості взаємодії запропоновано розділити на три основні групи, що характеризують: результативність взаємодії (відбивають цільової ефект, що виникає завдяки взаємодії суб'єктів економічної системи); ресурсомісткість взаємодії (відбивають витрата ресурсів всіх видів, необхідні для отримання цільового ефекту); оперативність взаємодії (відбивають використання часу, необхідного для отримання цільового ефекту). Разом ці характеристики характеризують ефективність взаємодії суб'єктів і відбивають якість економічної макросистеми загалом.

Ключові слова: владні структури, держава, ефективна взаємодія, суб'єкти малого та середнього аграрного бізнесу.

Актуальність проблеми. Нині явно виявилися недоліки у сфері взаємовідносин та взаємодії між владними та підприємницькими структурами. Виходячи з виняткової соціально-економічної важливості підприємництва для сучасного суспільства, наукове дослідження його проблем характеризується надзвичайно широким спектром підходів теоретичного та методологічного характеру. Особливий інтерес у науковому та практичному плані представля-

ють вивчення взаємодії державних та підприємницьких структур в умовах економічних трансформацій, підвищення життєздатності малого та середнього бізнесу з урахуванням ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інструменти та методи регулювання економіки, їх ефективність знайшли відображення у дослідженнях зарубіжних учених: А. Алчіана, М. Алмуса, А. Белла, Ф. Бергстрома, М. Гербера, Дж. Кейнса, К. Макконелла, М. Трейсі,

П. Самуельсона, Дж. Ю. Стілліца та ін. До найважливіших праць, присвячених питанням державної підтримки та регулювання малого та середнього бізнесу в агропромисловому секторі економіки, проблемам зростання ефективності функціонування сільськогосподарських товаровиробників, відносяться роботи вчених: Заскалкина А. С. [1], Митника А. А. [2], Музиченко А. С. [3], Бержаніра А. Л. [3], Пророчука М. В. [4], Узунова Ф. В. [5] та ін. У науковій літературі досліджуються, як правило, лише окремі шляхи підтримки державою малого та середнього аграрного бізнесу, але не достатньо в методичному та теоретичному аспектах розкрито проблеми розробки напрямів щодо вдосконалення державної підтримки малого та середнього аграрного бізнесу.

Мета статті: дослідити теоретичні та практичні аспекти ефективної взаємодії владних структур та суб'єктів малого та середнього аграрного бізнесу.

Результати дослідження. Війна росії проти України актуалізувала проведення теоретичних досліджень, спрямованих на підвищення стійкості економіки, забезпечення живучості суб'єктів господарювання, зниження соціальних наслідків негативного характеру. Підприємцям виявилася необхідна різноманітна підтримка, що базується на системній основі і включає фінансові інструменти, податкову політику, адміністративний ресурс влади на всіх рівнях тощо. Багато в чому завдяки державній підтримці всі системоутворюючі підприємства благополучно перенесли гостру фазу відкритої військової загрози Росії. Для підприємств малого та середнього бізнесу ефективність державної підтримки виявилася не настільки однозначною. Заходи держпідтримки виявилися спрямовані, в основному, на мікропідприємства та індивідуальних підприємців, а також на великі компанії та банки. Малий та середній бізнес виявився фактично позбавленим підтримки.

Підтримка державою аграрного бізнесу – прояв державного втручання в економічне та соціальне життя. Хоча й існує ціла низка теорій, які пояснюють цей феномен, але ефективність державної підтримки бізнесу не є високою. Важливість державної підтримки, особливо малих підприємців, безпосередньо пов'язана з недостатньою живучістю таких суб'єктів, необхідної для забезпечення необхідного рівня соціально-економічної стабільності суспільства. Фундаментальні проблеми неефективності державних інститутів ускладнюють розвиток підприємництва України.

Як відомо, ризик – невід'ємний атрибут підприємницької діяльності. Невизначеність середовища, в якому підприємцю доводиться діяти,

і є причина існування ризику, його обов'язкова характеристика. У період економічних трансформацій для більшості аграрних підприємців ризику збільшуються, що веде до серйозних соціально-економічних наслідків для суспільства.

Органи влади та суб'єктів господарювання запропоновано класифікувати за інтенсивністю та характером взаємодії з іншими системами. При цьому рівень необхідної взаємодії визначається цілями кожного елемента системи та загальносистемними цілями. Дані цілі можуть бути і внутрішніми (ендогенними), тобто сформульованими і реалізованими всередині системи, і зовнішніми (екзогенними), коли інші економічні системи впливають на цю систему, виходячи зі своїх інтересів та завдань.

Взаємодія між суб'єктами економічної системи може виявлятися у різних формах, серед яких виділимо:

- співпраця;
- суперництво;
- конфлікт.

У зв'язку з ідентифікованими цілями елементів та системи загалом як одну з методологічних основ дослідження необхідно використовувати і синергетику.

Інтенсивність взаємодії економічних систем та їх суб'єктів, що залежить від поставлених цілей, може змінюватися від високого рівня підтримки до високого рівня деструктивних дій стосовно інших суб'єктів макросистеми. У разі відсутності взаємодії між системами вони перебувають у ситуації взаємної байдужості (індиферентні один до одного).

Характер взаємодії економічних систем визначається економічною сутністю цього виду взаємодії. Наприклад, це взаємодія з нарахування та виплати податків, встановлення та дотримання норм трудового законодавства.

Залежно від рівня інтенсивності взаємодії економічної системи з іншими системами та числа таких акторів виділено низку таких типових ситуацій.

1. Автономна економічна система може розглядатися практично ізольовано від інших систем, коли інтенсивність взаємодії з іншими системами незначна. Цьому терміну відповідає, з відомими застереженнями, поняття «ізольована система».

2. Домінуюча економічна система може розглядатися в такій ролі в тих випадках, коли рівень її впливу на інші системи істотно перевищує можливості останніх за впливом на неї.

3. Залежна економічна система може розглядатися в такій ролі у тих випадках, коли рівень її впливу на інші системи суттєво поступається можливостям впливу останніх.

Крім того, важливим елементом запропонованої класифікації є так звані макросистеми, що є сукупністю окремих економічних систем, що виділяються за характером взаємодії. Виродженим випадком макросистеми є автономна економічна система, коли кількість взаємодіючих систем дорівнює одиниці. Якщо цьому рівні інтенсивності і характері взаємодії виділяються дві економічні системи, то така макросистема буде бінарною. Продовжуючи розглядати все можливих членів макросистеми, що розширюється, покажемо, що будь-яка макросистема характеризується, перш за все, числом вхідних до неї приватних систем (які будемо називати також елементами або суб'єктами макросистеми, а також економічними агентами) при даному рівні і вигляді взаємодії.

У якості ризиків, що виникають при взаємодії економічних систем, запропоновано розуміти ймовірність недосягнення ними поставлених цілей щодо інших систем (елементів макросистем) з урахуванням недосягнення власних цілей і пов'язаних з цим наслідків.

У дослідженні до владних структур, кожна з яких можна розглядати як окрему систему, що характеризується власним набором нормативних атрибутів, цілей економічного характеру щодо власної діяльності та діяльності інших владних структур, ділового середовища та її окремих представників, домогосподарств та суспільства загалом можна віднести:

- органи державного управління на національному рівні;
- органи державного управління на регіональному рівні;
- органи місцевого самоврядування;
- територіальні громади.

До підприємницьких структур залежно від їх економічних показників та юридичного статусу належать:

- середній бізнес;
- малий бізнес;
- індивідуальні підприємці.

Повний набір всіх ризиків кожного елемента економічної макросистеми можна представляти як безліч ризиків, що виникають при взаємодії цього елемента з іншими елементами економічної системи, і власні ризики цього елемента.

Досягнення поставлених цілей розглянуто як міру ефективності діяльності всієї економічної макросистеми, кожного її елемента і результатів взаємодії між ними. Так як економічні системи можуть бути дуже великими, що містять значну кількість елементів, що мають також різні цільові установки, то і цілей у таких систем може бути безліч. Досягнення будь-якої мети пов'язане з реалізацією відповідної події. Можна виділити події, що означають досягнення власних цілей

кожним елементом економічної макросистеми, так і події, що означають досягнення цілей взаємодії двох елементів економічної макросистеми.

Загалом ці події різні, що негативно позначається на діяльності та взаємодії елементів системи. При цьому для бінарного випадку, коли розглядається взаємодія двох елементів (суб'єктів) економічної системи, досліджено різні поєднання результатів їх діяльності, а також з урахуванням того, що ризик як міра недосягнення поставленої мети пов'язаний з ймовірністю досягнення мети, то досліджено і ризики недосягнення цілей суб'єктами економічної системи та взаємодії між ними.

Розглянуто безліч цілей, які стоять перед економічною макросистемою та її суб'єктами.

Передбачається, що мета взаємодії влади та агробізнесу як економічно активних агентів, полягає у забезпеченні певних інтересів суспільства, тобто макросистеми. Аналіз такої моделі дозволив встановити узагальнений ризик взаємодії у рамках економічної макросистеми:

- ризик, пов'язаний з розбіжністю цілей суб'єктів та макросистеми;
- ризик недосягнення власних цільових галузей взаємодіючих суб'єктів;
- ризик недосягнення спільної цільової галузі взаємодіючих суб'єктів (цільової галузі взаємодії).

Для економічної оцінки ефективності управління ризиками у відповідність кожній події (виходу взаємодії) доводиться результат, що вимірюється в грошових одиницях. При цьому фінансові результати взаємодії в рамках всієї системи оцінюються як безліч фінансових результатів управління ризиками кожного окремого суб'єкта економічної системи.

Для макросистеми «влада – бізнес – домогосподарства» встановлено, що ризик спільного недосягнення поставлених цілей дорівнює різниці між ймовірністю неминучої події (яка дорівнює 1) і ймовірністю спільного досягнення цілей усіма учасниками: владою, бізнесом і домогосподарствами.

Відзначено проблему гармонізації цілей суб'єктів економічної макросистеми. У рамках розробленого методичного підходу під гармонією цілей суб'єктів економічної макросистеми мається на увазі пошук і реалізація таких рішень, при яких власні ризики та ризики макросистеми спільно не перевищуватимуть допустимих значень.

Якщо рішення можливе, то в цьому випадку забезпечується гармонізація цілей макросистеми та її окремих суб'єктів.

Результати взаємодії владних органів та аграрних підприємницьких структур запропоновано також оцінювати за наявності відповідного набору показників у вимірному вигляді.

При такому підході ризику як міра недостатньої ефективності взаємодії владних та аграрних підприємницьких структур можуть належати до наступних класів:

- ризику непридатної взаємодії;
- ризику неоптимальної взаємодії.

Ризик непридатної взаємодії за окремою властивістю суб'єкта – це ймовірність того, що властивість взаємодії даної пари суб'єктів не належатиме області мінімально необхідних (допустимих) результатів. Ризик непридатної взаємодії за всіма властивостями – це можливість, що це властивості взаємодії цієї пари суб'єктів нічого очікувати належати області необхідних (допустимих) результатів.

Ризик неоптимальної взаємодії за окремою властивістю – це ймовірність того, що властивість взаємодії цієї пари суб'єктів не буде оптимальною.

Ризик неоптимальної взаємодії за всіма властивостями – це можливість, що це властивості взаємодії цієї пари суб'єктів нічого очікувати оптимальними.

Всі основні властивості взаємодії запропоновано розділити на три основні групи, що характеризують:

- результативність взаємодії (відбивають цільової ефект, що виникає завдяки взаємодії суб'єктів економічної системи);
- ресурсомісткість взаємодії (відбивають витрата ресурсів всіх видів, необхідні для отримання цільового ефекту);
- оперативність взаємодії (відбивають використання часу, необхідного для отримання цільового ефекту).

Разом ці характеристики характеризують ефективність взаємодії суб'єктів і відбивають якість економічної макросистеми загалом.

Оцінка ефективності управління суб'єктів економічної системи дозволила визначити

повну групу сценаріїв усіх можливих випадків взаємодії між владою та суб'єктами малого та середнього аграрного бізнесу в частині управління ризиками:

- співробітництво або симбіоз, коли управління ризиками взаємодії є ефективним для обох суб'єктів, оскільки обидві сторони отримали прибуток;
- комменсалізм, коли управління ризиками взаємодії ефективне одному з взаємодіючих суб'єктів, оскільки він отримав прибуток, а іншого ця ситуація байдужа;
- конфлікт, коли управління ризиками взаємодії ефективне одному з взаємодіючих суб'єктів, оскільки він отримав прибуток, а іншого суб'єкта у своїй ситуація незадовільна, оскільки він отримав збитки;
- безкорислива дискримінація, коли управління ризиками взаємодії неефективне одного із взаємодіючих суб'єктів, оскільки він отримав збитки, а іншого суб'єкта у своїй ситуація байдужа, оскільки ризику в нього нульові;
- взаємне придушення (або конкуренція), коли управління ризиками взаємодії неефективне для обох взаємодіючих суб'єктів.

Висновки. Таким чином, допустимо розглядати ризику взаємодії як міру відхилення від оптимальних рішень, що відповідають поточним та короткостроковим умовам діяльності суб'єктів та економічної системи загалом.

Гармонізація цілей суб'єктів економічної макросистеми передбачає пошук і реалізацію таких рішень, за яких власні ризику суб'єктів малого та середнього аграрного бізнесу та ризику макросистеми спільно не перевищуватимуть допустимих значень, що дозволить вирішити стратегічну мету взаємодії суб'єктів агробізнесу як економічно активного. них агентів, а влади – забезпечити інтереси суспільства.

Бібліографічний список:

1. Заскалкін А.С. Теоретико-методологічні основи взаємодії держави і приватного сектора у вирішенні суспільно значущих завдань. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 3 (50). С. 70–76.
2. Митник А.А. Теоретико-концептуальні моделі взаємодії держави та бізнесу. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 2. С. 62–69.
3. Музиченко А.С., Бержанір А.Л. Моделі взаємодії влади та бізнесу в умовах ринкової економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 4. С. 24–28.
4. Пророчук М.В. Механізми і форми взаємодії влади і бізнесу в реалізації інфраструктурних проєктів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 163–168.
5. Узунов Ф.В. Види взаємодії бізнесу з органами державної влади та управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 8.

References:

1. Zaskalkin A. S. (2015) Theoretical and methodological foundations of interaction between the state and the private sector in solving socially significant tasks, *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya*, vol. 3 (50), pp. 70–76.
2. Mytnyk A. A. (2015) Theoretical and conceptual models of interaction between the state and business, *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnya*, vol. 2, pp. 62–69.

3. Muzychenko A. S., Berzhanir A. L. (2013) Models of interaction between government and business in the conditions of a market economy, *Stalyy rozvytok ekonomiky*, vol. 4, pp. 24–28.
4. Prorochuk M. V. (2020) Mechanisms and forms of interaction between government and business in the implementation of infrastructure projects, *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 23, pp. 163–168.
5. Uzunov F. V. (2013) Types of business interaction with state authorities and management, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 8.

EFFECTIVE INTERACTION BETWEEN AUTHORITY STRUCTURES AND SUBJECTS OF SMALL AND MEDIUM AGRARIAN BUSINESS

Ruslan Dmytrenko

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Administrative Management
and Alternative Energy Sources

Vinnitsia National Agrarian University

Summary. Authorities and business entities are proposed to be classified according to the intensity and nature of interaction with other systems. At the same time, the level of necessary interaction is determined by the goals of each element of the system and overall system goals. These goals can be both internal (endogenous), that is, formulated and implemented within the system, and external (exogenous), when other economic systems influence this system based on their interests and tasks. Forms of interaction between subjects of the economic system are highlighted: cooperation; rivalry; conflict. Depending on the level of intensity of interaction of the economic system with other systems and the number of such actors, a number of such typical situations are highlighted. 1. An autonomous economic system can be considered practically in isolation from other systems, when the intensity of interaction with other systems is insignificant. This term corresponds, with certain caveats, to the concept of "isolated system". 2. The dominant economic system can be considered in such a role in those cases when the level of its influence on other systems significantly exceeds the latter's ability to influence it. 3. A dependent economic system can be considered in such a role in those cases when the level of its influence on other systems is significantly inferior to the possibilities of influencing the latter. Achieving the set goals is considered as a measure of the effectiveness of the entire economic macrosystem, each of its elements and the results of interaction between them. Since economic systems can be very large, containing a significant number of elements that also have different goals, then such systems can have many goals. Achieving any goal is related to the realization of the corresponding event. Events that mean the achievement of their own goals by each element of the economic macrosystem, as well as events that mean the achievement of the goals of the interaction of two elements of the economic macrosystem are highlighted. All the main properties of interaction are proposed to be divided into three main groups that characterize: the effectiveness of the interaction (reflect the target effect that arises due to the interaction of the subjects of the economic system); resource intensity of interaction (reflect the consumption of all kinds of resources necessary to obtain the target effect); efficiency of interaction (reflect the use of time necessary to obtain the target effect). Together, these characteristics characterize the effectiveness of the interaction of subjects and reflect the quality of the economic macrosystem in general.

Keywords: power structures, the state, effective interaction, subjects of small and medium-sized agrarian business.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2024